

мации для реальной жизненной ситуации. Ведь слушая прогноз погоды, мы пытаемся определить, нужен нам зонтик или нет, просматривая кино-рекламу, решаем, что стоит посмотреть. Задания могут усложняться по мере видеоповторов. Видеоповторы могут быть проведены как со снятым изображением (восприятие одного звукоряда), так и со снятым звуковым оформлением (восприятие одного изображения) и использоваться в качестве основы для различных видов упражнений. При этом число видеоповторов не ограничивается. Сюда входит восстановление в рассказе пропущенных структурных элементов: его начала, середины и конца; краткий пересказ; дополнение деталей и подробностей и т.д. Следует также помнить, что упражнения такого типа рассчитаны не на проверку или контроль знаний, а на развитие речевой компетенции.

Упражнения после просмотра рассчитаны не только на закрепление, но и на расширение материала, они обеспечивают использование и применение знаний, полученных в первых двух частях. Третья часть видеоурока – это «этап создания в учебной обстановке естественных ситуаций общения».

Бесспорно, что видео и текст вместе являются мощным орудием на уроке иностранного языка и способствуют развитию интерактивной коммуникативности. Однако не следует забывать, что стимулом для речетворчества или речепродукции является правильно сформулированное коммуникативное задание. Нужно его точно найти, корректно сформулировать, умело выполнить. Важной поэтому остается роль преподавателя, от которого в конечном счете зависит успех видеопрограммы.

УДК 378.1.14

Н.Я.Савіцкая, старшы выкладчык

ЛЕКСІКА НАВУКОВАЙ МОВЫ Ё «ВЯЛІКАЛІТОЎСКА-РАСІЙСКІМ СЛОЎНІКУ» ДОКТАРА ЯНА СТАНКЕВІЧА

У 1990 годзе ў Нью-Йорку нарэшце выйшаў з друку «Вялікалітоўска-расійскі слоўнік» доктара Яна Станкевіча, стварэнню якога аўтар прысвяціў большую частку свайго жыцця.

Асноўнай мэтай слоўніка было пазнаёміць шырокія колы беларусаў з багаццем сваёй мовы, стварыць вычарпальны тлумачальны слоўнік беларускай народнай мовы на працягу яе карыстання – ад глыбокай старажытнасці да нашых дзён.

Для слоўніка аўтар збіраў словы жывой беларускай гаворкі з усёй этнічнай тэрыторыі, уключаючы Паўночную Пскоўшчыну, цэнтральныя раёны Цвярской вобласці, заходнюю частку земляў старажытных вяцічаў

аж да мяжы з Мардвою на ўсходзе. Таму аўтар і назваў працу свайго жыцця «Вялікалітоўска-расійскі слоўнік», маючы на ўвазе тое, што «вялікалітоўскі» ёсць сінонім слову «беларускі» і тое, што беларуская лексіка збіралася з усёй тэрыторыі, дзе гучаць беларускія гаворкі, а не толькі з тэрыторыі сучаснай Рэспублікі Беларусь. Побач з гэтай першай назвай кнігі існуе і больш зразумелая і прывычная для нашых сучаснікаў назва, дадзеная выдаўцамі, -- «Беларуска-расійскі слоўнік», якая на вокладцы стаіць на першым месцы і набрана буйным шрыфтам.

Слоўнік налічвае 1305 старонак, на якіх словы з перакладам і тлумачэннем надрукаваны ў два слупкі, і мае прыкладна 30 тысяч артыкулаў. Варта адзначыць, што аўтар зрабіў велізарную працу: сабраў надзвычай вялікую колькасць слоў жывой беларускай гаворкі, выключыўшы з яе запазычанні; даў пераклад і тлумачэнне словам, пазначыў род, лік, націск у словах; даў склонавыя канчаткі назоўнікаў адзіночнага і, дзе неабходна, множнага ліку і асабовыя канчаткі дзеясловаў, ступені параўнання прыметнікаў і прыслоўяў – карацей кажучы, забяспечыў граматычным апаратам.

Вывучаючы беларускую мову, Я.Станкевіч пераканаўся, што калі адкінуць з літаратурнай і народнай мовы варварызмы (запазычаныя і некаторыя свае ўласныя формы і словы), дык наша народная і літаратурная мова будуць амаль аднолькавыя, за выключэннем толькі тых навуковых тэрмінаў, якіх няма ў мове народнай. Акрамя таго, аўтар прыйшоў да высновы, што беларуская мова вельмі багатая і самабытная і развівалася самастойна. Яна адрозніваецца ад усіх славянскіх моў больш, чым кожная з гэтых моў адрозніваецца адна ад адной. І слоўнік гэта яскрава пацвярджае.

Пры азнаямленні з лексікай слоўніка вылучана вялікая колькасць слоў, якія ўжываюцца або маглі б ужывацца ў навукавай беларускай мове, як у агульнанавукавай, так і ў тэрміналогіі па розных галінах навук, у прыватнасці ў хіміі. Вылучаныя словы зафіксаваны на 482 картках, але саміх слоў значна больш, бо даследавалася не адно слова, а ўсё словаўтваральнае гняздо, а яно можа быць надзвычай багатым, асабліва ў дзеяслова, і таму можна сказаць, што намі ўзята да разгляду звыш 400 каранёвых марфем і вялікая колькасць утвораных на іх аснове слоў.

Так, напрыклад, у групе Назоўнікаў сустракаюцца трывіяльныя назвы хімічных элементаў, мінералаў, сплаваў: хлёр – хлор, хром – хром, ёд – йод, золата – золото, зялеза – железо, іртуць – ртуць, серка – сера, срэбра – серебро, сьніж – медзь, бронза, цын – олово, волава – свинец. Дарэчы будзе звярнуць увагу на тое, што ва ўсіх славянскіх мовах оловен –

свинцовый, акрамя рускай, хаця ўжыванне непаслядоўнае, напрыклад, «оловянные солдатики», – з волава, а не са «свинца».

Як бачым, амаль усе прыведзеныя назвы маюць фанетычную або семантычную адметнасць.

Аналіз назваў хімічных злучэнняў, рэчываў і матэрыялаў дазваляе адзначыць фанетычныя, марфалагічныя і семантычныя адметнасці.

Варта адзначыць, што многія рэчывы маюць форму жаночага роду: бэнзына – бензин; газаліна – газолін; глянцарына – глицерин; рыцына – касторовое масло; глязура – глазурь; гемза – шевро; газа – керосин; крэйда – мел; тарпа – торф; панікніца – гравилат ручейный; шурпа – гниль; сыромля – сырьё; сухазлотка – сусальное золото; цыкора – цикорий; аліва – оливковое, смазочное масло; брызэля – сандал, краситель; жлукта – щелок; пытлёўка – пеклеванная мука; пэрла – перцем настоенная водка; кампора – камфора.

Назвы прадпрыемстваў вытворчасці маюць форму жаночага роду з фінальнымі часткамі -льня, -рня, -оўня, -ейня, -ня, -іца, -ка:

-**льня** -- крухмальня – крахмальный завод; цагельня – кирпичный завод; сінельня – красильня, красильная фабрика; саладжэлья – кондитерская;

-**рня** -- гарбарня – кожевенный завод; цукраварня – сахарный завод; смалярня – смолокурный завод; дзягцярня – дегтярня;

-**оўня** -- дражджоўня – дрожжевой завод; саладоўня – солодовенный завод;

-**йня** -- алейня – маслобойня растительного масла;

-**ня** -- рудня – завод (медный, железо-, чугуноплавильный завод), рудник;

-**іца** -- алейніца – маслобойня растительного масла; шклярніца – парник;

-**ка** -- бэнзабодка – бензоколонка.

Назвы чалавека па роду дзейнасці ўтвараюцца пераважна пры дапамозе суфіксаў -НІК (м.р.) і -НІЦ-а (ж.р.):

алавянік – свинцовых дел мастер; алейнік – изготавливающий или продающий растительное масло; бэтоньнік – бетонщик; пральнік -- мужчина-прачка; руднік – рудокopf; саладоўнік, саладжэльнік – кондитер; сінельнік – красильщик; алейніца – изготавливающая или продающая растительное масло; пральніца – прачка;

-**АР, (-ЯР)**: бровар – пивовар; гарбар – кожевенник; дзягцяр – дегтярник;

Як бачым, тут мае месца адна словаўтваральная мадэль – суфіксальная - з суфіксамі **-НІК** і **-АР(-ЯР)** для муж.р. і суфіксам **-ІЦ**-а для ж.р.

У слоўніку сустракаюцца і такія словы, як:

аномалія – несходство, аномалія; аналёгія – аналогія; аналіза – анализ; хіма – химия; біохіма – биохимия; геохіма – геохимия; арганічная хіма – органическая химия; аналітычная хіма – аналитическая химия; тарнаваная хіма – прикладная химия; хімны алавянік – химический карандаш; хімны вырабат – химическая продукция; хлёрофіль – хлорофилл; адсорбца – отсорбция; бактэразабіўчасць – бактерицидность; бунтаніна – смесь;

гальванахрома – гальванохромия; бязводнік – ангидрид; бібка – толстая; порыстая бумага; ёдахорма – йодоформ; прырада – прибор; роіла – беспорядок, хаос.

Назоўнікі з суфіксам **-АСЦЬ** больш паслядоўна ў параўнанні з рускай мовай перадаюць уласцівасці рэчываў, іх пэўны стан:

дробнасьць – мелкозернистость; духмянасьць – душистость; жорсткасьць – жесткость; калянасьць – твердость, негибаемость; ліпучасьць – липкость; ёлкасьць – горькость, горьковатость; паказальнасьць – характерность; пярэстасьць – пестрота; прасьветласьць, празрыстасьць – прозрачность; пругкасьць – упругость; прытхласьць – гнилость, прель; путранасьць – крахмалистость.

Непаўната якасці перадаецца пры дапамозе суфікса **-АВ- (-ЯВ-)**: кіслявасьць – кислотатость; ялкавасьць -- незначительная горькость.

Адметнасцю нацыянальнай лексікі з’яўляецца вялікая колькасць зборных назоўнікаў, напрыклад: гаркоцце – горечь; кіслоцьце – кислотаина; праньнё – стирка, одежда для стирки; скумацце – лоскутья; рызьзё – тряпье.

Даволі значную частку лексікі складаюць аддзяяслоўныя назоўнікі, пераважная большасць якіх абазначае працэсы і мае фінальную частку

-ННЕ: насілкаваньне – подкрепление; пятраньне – иссыхание; псаваньне, псуванне – порча; парозьненьне – различие; расчаставаньне – разделение на части, расчленение.

Як бачым, нават з невялікай колькасці прыведзеных прыкладаў толькі на адной часціне мовы – назоўніку, самабытнасьць беларускай лексікі праяўляецца праз фанетычныя асаблівасці, адметнасць словаўтваральных мадэляў, марфалагічныя адрозненні (несупадзенне роду), семантыку слоў і інш. Багацце нацыянальнай лексікі, паказанае ў слоўніку, дае магчымасць усім рупліўцам беларускага слова ўзбагаціцца

сапраўды народнай лексікай і шырока яе выкарыстоўваць у навуковым стылі мовы, замяняючы няўдалыя калькі і некаторыя запазычанні.

УДК 947.6

А.А.Райченко, ассистент

ПРОБЛЕМА «ПОЛЬСКОЙ ИНТРИГИ» В БЕЛОРУССКОМ НАЦИОНАЛЬНОМ ДВИЖЕНИИ В 1917 ГОДУ

Белорусское национальное движение после Февральской революции до осени 1917 г. развивалось в русле идей автономизма.

На вопрос: почему же в рассматриваемый период (весна-осень 1917 г.) не был осуществлен переход от идеи автономии к идее государственной независимости, думается, уместно будет ответить словами очевидцев тех событий. Так, А.Луцкевич пишет: «Беларуская палітычная работа развівалася пад двума лозунгамі: нацыянальнага адраджэння і у першы перыяд рэвалюцыі - аўтаноміі Беларусі у межах федэрацыйнай Расейскай Рэспублікі. Пры тагочасных варунках гаворыць аб нечым вялікім не было ніякае магчымасці, што пацвярджае факт, што нават шмат сільнейшая за беларусаў Украіна не магла адкрыта гаворыць аб дзяржаўнай незалежнасці, укрываючы свае праўдзівыя палітычныя ідэалы пад маскай аўтанамізму. Толькі у найбольш конспірацыйных кружках ішлі гутаркі аб шырэйшых палітычных ідэалах» (А.І. Усходняя Беларусь: Статыстыч. і гіст. Матэрыялы.-Мн., 1918.-С.9).

Несколько с другой стороны к этому вопросу подходит Г.Паречин: «Говорить об отделении от России тогда в широких кругах белорусского народа было равноценно тому, что говорить за объединение с Польшей. Все слои населения в то время твердо признавали, независимое существование Белоруссии - невозможно» (Парэчын Г. Ідэя беларускай дзяржаўнасці перад утварэннем Савецкай Беларусі // Запіскі аддзелу гуманітарных навук: працы кафедры сучаснага права.-Мн., 1929.-Т.1.-С.12).

К вышесказанному следует дать небольшой комментарий. Почему в народном сознании самоопределение Беларуси выглядело как стремление присоединения к Польше? Дело в том, что с началом первой мировой войны Германия стала проводить политику, направленную на поддержку национальных стремлений народов на занятых ею территориях Российской империи.

В первую очередь ею планировалось создание Польского государства, как буферного между Германией и Россией, и к 1917 г. этот вопрос вы-